

وضعیت اعتبارات تحقیقاتی کشور در سالهای ۷۲-۶۹

معاونت پژوهشی وزارت فرهنگ و آموزش عالی

□ مقاله‌ای که از نظر تان می‌گذرد با تدقیق در شیوه توزیع اعتبارات پژوهشی نشان می‌دهد که سهم وزارت فرهنگ و آموزش عالی با توجه به آنکه بیشترین حجم نیروی پژوهشگر را به خود جای داده بسیار ناچیز است و ضرورت بازنگری در این خصوص لازم به نظر می‌رسد.

۱. مقدمه:

عوامل اصلی تحقیقات در سطح کلان عبارت‌اند از نیروی انسانی، اعتبارات تحقیقاتی، فضای کالبدی، تجهیزات تحقیقاتی و منابع اطلاعاتی. امروزه کشورهای پیشرفته بمتضاً تا ۳ درصد از تولید ناخالص ملی خود را صرف امور تحقیقاتی می‌کنند که در کشور ما در سال ۱۳۷۱ حدود ۰/۴ درصد تولید ناخالص داخلی صرف این امر شده است و قرار است در طول برنامه پنجساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به ۲ درصد برسد. توزیع اعتبارات تحقیقاتی بین بخشهای متولی تحقیقات نیز خود امر مهمی است. اعتبارات تحقیقاتی می‌باید بر اساس معیارهایی توزیع شود که این معیارها به عنوان پارامترهای توابعی باشند که نتایج تحقیقات، خروجی این توابع‌اند. این موضوع باید از دیدگاههای مختلف مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. مثلاً نیروی انسانی یکی از آنها و شاید عمده‌ترین این معیارهاست.

از طرف دیگر نسبت اعتبارات تحقیقاتی دانشگاهها در مقایسه با کل اعتبارات آنها را می‌توان نشان‌دهنده این امر دانست که در دانشگاههای کشور، به عنوان یکی از اصلی‌ترین جایگاههای تحقیقاتی با پتانسیل بالا، تا چه میزان برای تحقیقات اهمیت قائل‌اند.

در این گزارش ابتدا مقایسه‌ای بین اعتبارات تحقیقاتی وزارتخانه‌های فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - به عنوان دو وزارتخانه متولی اصلی تحقیقات - و سایر سازمانها و دستگاههای اجرایی کشور که از بودجه تحقیقاتی استفاده می‌کنند، صورت گرفته است. سپس نشان داده شده است که این اعتبارات به چه نحوی در امور مختلف توزیع

شده و سهم هر یک از امور از اعتبارات تحقیقاتی چقدر است. در قسمت دیگر این گزارش نحوه توزیع اعتبارات تحقیقاتی به تفکیک برنامه‌های تحقیقات نشان داده شده است. در خاتمه این بخش سهم اعتبارات تحقیقاتی از کل اعتبارات هر یک از دستگاهها که از بودجه تحقیقات استفاده می‌کنند، نشان داده شده است.

در قسمت دیگر گزارش، که مشخصاً اعتبارات دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی و بخشهای ستادی آن را بررسی می‌کند، سهم بودجه تحقیقاتی از کل بودجه این وزارت و در بخشهای تابعه آن، هم در سطح کلان و هم به تفکیک دانشگاهها و مؤسسات وابسته نشان داده شده است.

۲. مقایسه اعتبارات پژوهشی دو وزارتخانه فرهنگ و آموزش عالی، و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با سایر وزارتخانه‌ها

جدول ۱، اعتبارات تحقیقاتی مؤسسات وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر وزارتخانه‌ها در سالها ۶۹ تا ۷۲ را نشان می‌دهد. با توجه به این جدول در چهار سال گذشته کل اعتبارات تحقیقاتی مؤسسات دارای ردیف بودجه در کل کشور سیر صعودی داشته است. افزایش سال ۷۰ نسبت به سال ۶۹ به میزان ۲۷ درصد، سال ۷۱ نسبت به سال ۷۰، ۳۰ درصد و

افزایش سال ۷۲ نسبت به سال ۷۱ حدود ۱۴۰ درصد است. مقدار اخیر نشان می‌دهد که افزایش سال ۷۲ نسبت به دیگر سالها از جهش بسیار خوبی برخوردار بوده است. میزان افزایش بودجه تحقیقات برای وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سالهای ۷۰ تا ۷۲ نسبت به سال قبل از آن به ترتیب ۵۷ درصد، ۵۰ درصد و ۱۲۰ درصد است. برای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به ترتیب ۴۲ درصد، ۴۰ درصد و ۲۰۰ درصد و برای سایر وزارتخانه‌ها به ترتیب ۲۳ درصد، ۲۷ درصد و ۱۳۰ درصد است که نشان می‌دهد افزایش سهم بودجه تحقیقات وزارت فرهنگ و آموزش عالی نسبت به سایر وزارتخانه‌ها در سالهای ۷۰ و ۷۱ بالاتر از میزان متوسط رشد بوده ولی در سال ۷۲ از آهنگ رشد کمتری برخوردار است. بیشترین رشد در سال ۷۲ نسبت به ۷۱ در وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی است که از حدود ۲۰۰ درصد رشد برخوردار است (جدول ۱).

جدول ۲، نسبت درصد اعتبارات تحقیقاتی مؤسسات وابسته به وزارتخانه‌های فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر وزارتخانه‌ها را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد که در سالهای ۶۹ تا ۷۲ به ترتیب حدود ۸۵ درصد، ۸۲ درصد، ۷۹/۵ درصد و ۷۹ درصد از اعتبارات کل تحقیقاتی در وزارتخانه‌هایی غیر از فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت و درمان و آموزش پزشکی مصرف شده است. سهم وزارت فرهنگ و آموزش عالی به ترتیب حدود ۱۱ درصد، ۱۳ درصد، ۱۵ درصد و ۱۴ درصد و سهم وزارت بهداشت به ترتیب حدود ۵ درصد، ۵ درصد، ۵/۵ درصد و ۷ درصد است. بنابراین در یک جمع‌بندی می‌توان مشاهده کرد که

طی سالهای ۶۹ تا ۷۲ سهم سازمانها و دستگاههای وابسته به وزارتخانه‌های غیر از فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت و درمان و آموزش پزشکی بیش از ۴ برابر مجموع این دو وزارتخانه بوده است.

نکته مهم دیگری را که این جدول نشان می‌دهد این است که بیشترین اعتبارات تحقیقاتی در بخش عمرانی نصیب وزارتخانه‌هایی غیر از فرهنگ و آموزش عالی، و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می‌شود. طی این سالها همواره بیش از ۹۰ درصد اعتبارات عمرانی تحقیقات، مربوط به سایر وزارتخانه‌هاست (به ترتیب حدود ۹۴ درصد، ۹۴ درصد، ۹۳ درصد و ۹۲ درصد)، در حالی که سهم وزارت فرهنگ و آموزش عالی طی این سالها به ترتیب حدود ۵ درصد، ۶ درصد، ۶/۵ درصد و ۶/۵ درصد بوده است و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی طی سالهای ۶۹ تا ۷۰ کمترین سهم را به سال ۷۲ کمی بیش از یک درصد اعتبارات عمرانی تحقیقاتی را به خود اختصاص داده است. (جدول ۲).

آموزش عالی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر وزارتخانه‌ها را از بودجه عمومی دولت نشان می‌دهد. سهم بخش تحقیقات از بودجه عمومی دولت در سالهای ۶۹ تا ۷۲ به ترتیب ۱/۷۵ درصد، ۱/۴۸ درصد، ۱/۵۶ درصد و ۱/۶۳ درصد است که نشان می‌دهد با یک استثنا (سال ۷۰) همواره سیر صعودی داشته است.

جالب توجه است که سهم اعتبارات عمرانی تحقیقاتی از کل اعتبارات عمرانی بودجه عمومی دولت طی این سالها جدول ۳، سهم اعتبارات تحقیقاتی وزارت فرهنگ و

جدول ۱. نسبت اعتبارات تحقیقاتی* مؤسسات وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و سایر وزارتخانه‌ها به تفکیک جاری، عمرانی و کل (۶۹-۷۲)

(ارقام به هزار ریال)

نام مؤسسه/سازمان اعتبارات تحقیقاتی	وزارت فرهنگ و آموزش عالی			وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی			سایر وزارتخانه‌ها			جمع کل				
	۶۹(پ)	۷۶۳۳۵۰۴	۴۳۱۷۶۹۲	۲۱۵۲۴۱۳۳	۲۳۴۷۵۳۲۹	۶۹(پ)	۳۵۳۲۵۳۱	۴۹۸۵۰۰	۶۷۰۵۱۶۱۰	۷۱۰۸۲۶۴۱	۶۹(پ)	۱۱۱۶۶۰۷۵	۴۸۱۶۱۵۲	۸۸۵۷۵۷۴۳
۷۰(پ)	۱۲۴۴۹۷۰۹	۶۴۴۰۳۹۴	۲۵۸۲۳۹۵۲	۴۴۷۱۴۰۵۵	۷۰(پ)	۱۷۵۳۴۷۰۹	۶۸۵۲۳۹۴	۱۰۹۰۴۴۰۰۱	۱۳۳۴۳۱۱۰۴	۷۰(پ)	۵۰۸۵۰۰۰	۴۱۲۰۰۰	۸۳۲۲۰۰۴۹	۸۸۷۱۷۰۴۹
۷۱(پ)	۱۹۶۷۴۵۶۱	۸۸۸۱۳۹۴	۴۳۹۴۰۹۸۵	۷۲۴۹۶۹۴۰	۷۱(پ)	۲۶۲۱۴۵۶۱	۹۵۷۸۳۹۴	۱۳۸۴۵۳۰۳۶	۱۷۴۲۴۵۹۹۱	۷۱(پ)	۶۵۴۰۰۰۰	۶۹۷۰۰۰	۹۴۱۹۶۳۰۱	۱۰۱۴۳۵۳۰۱
۷۲(م)	۳۹۴۱۷۰۰۰	۲۵۹۰۵۰۰۰	۶۷۷۹۶۸۵۰	۱۳۳۱۱۸۸۵۰	۷۲(م)	۵۷۵۲۱۰۰۰	۲۹۵۰۵۰۰۰	۳۲۷۸۸۲۸۵۰	۴۱۴۹۰۸۸۵۰	۷۲(م)	۱۸۱۰۴۰۰۰	۳۶۰۰۰۰۰	۲۵۹۴۳۶۰۰۰	۲۸۱۱۴۰۰۰۰
کل**	۶۹(پ)	۷۰(پ)	۷۱(پ)	۷۲(م)	۶۹(پ)	۷۰(پ)	۷۱(پ)	۷۲(م)	کل	۶۹(پ)	۷۰(پ)	۷۱(پ)	۷۲(م)	کل

* اعتبارات تحقیقاتی فوق کلیه اعتبارات تحقیقاتی دولتی را شامل نمی‌شود و تنها مربوط به مراکز و سازمانهایی است که دارای ردیف بودجه‌ای مستقل هستند.
 ** کل اعتبارات تحقیقاتی به مجموع اعتبارات جاری و عمرانی از محل درآمدهای عمومی دولت و اعتبارات تحقیقاتی از محل درآمدهای اختصاصی دولت اطلاق می‌شود.
 مأخذ: مجلس شورای اسلامی، قانون بودجه سالهای ۶۹-۷۲ کل کشور.
 (پ) پرداختی
 (م) مصوب

همواره نزولی است (به ترتیب ۴، ۳/۵، ۳/۹ و ۲/۹ درصد) و سهم اعتبارات جاری تحقیقاتی از کل اعتبارات جاری بودجه عمومی دولت، با یک استثنا (در سال ۷۱) همواره کمتر از ۱ درصد است (جدول ۳).

جدول ۲. نسبت اعتبارات تحقیقاتی مؤسسات وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و سایر وزارتخانه‌ها به تفکیک جاری، عمرانی و کل (۶۹-۷۲)

(درصد)

نام مؤسسه/سازمان اعتبارات تحقیقاتی	وزارت فرهنگ و آموزش عالی			وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی			سازمانها و دستگاههای			جمع کل				
	۶۹(پ)	۲۲/۸۰	۱۲/۹۰	۶۴/۳۰	۱۰۰	۶۹(پ)	۲۷/۸۴	۱۴/۴۱	۵۷/۷۵	۱۰۰	۶۹(پ)	۲۷/۱۴	۱۳/۲۵	۶۰/۶۱
۷۰(پ)	۲۹/۶۱	۰/۷۰	۹۴/۳۳	۱۰۰	۷۰(پ)	۵/۷۳	۰/۴۶	۹۳/۸۰	۱۰۰	۷۱(پ)	۶/۴۵	۰/۶۹	۹۲/۸۶	۱۰۰
۷۱(پ)	۶/۴۴	۱/۲۸	۹۲/۲۸	۱۰۰	۷۱(پ)	۱۰/۶۸	۴/۶۱	۸۴/۷۱	۱۰۰	۷۲(م)	۱۳/۱۴	۵/۱۴	۸۱/۷۲	۱۰۰
کل*	۱۵/۰۴	۵/۵۰	۷۹/۴۶	۱۰۰	۶۹(پ)	۱۳/۱۴	۵/۱۴	۸۱/۷۲	۱۰۰	۷۰(پ)	۱۵/۰۴	۵/۵۰	۷۹/۴۶	۱۰۰
۷۲(م)	۱۳/۸۶	۷/۱۱	۷۹/۰۳	۱۰۰	۷۲(م)	۱۳/۸۶	۷/۱۱	۷۹/۰۳	۱۰۰	کل*	۱۳/۸۶	۷/۱۱	۷۹/۰۳	۱۰۰

(پ) پرداختی
 (م) مصوب
 * به زیرنویس جدول ۱ مراجعه شود.

۳. مقایسه اعتبارات پژوهشی به تفکیک امور اجتماعی و اقتصادی، عمومی و دفاع ملی

جدول ۴. اعتبارات تحقیقاتی سالهای ۶۹ تا ۷۲ را به تفکیک امور نشان می‌دهد. امور عمومی شامل مجموعه وظایف دولت است که باعث برقراری عدالت، حفظ نظم و امنیت داخلی می‌شود. امور دفاع ملی آن قسمت از وظایف دولت را در بردارد که باعث حفظ و حراست از مرزهای کشور می‌شود و امور اجتماعی و اقتصادی نیز مجموعه وظایف دولت است که امکانات زیست مطلوب‌تر برای فعالیتهای اجتماعی یا اقتصادی را فراهم می‌کند.

این جدول نشان می‌دهد که امور عمومی در سالهای ۷۰ تا ۷۲ نسبت به سال پیش، از افزایشی به ترتیب برابر ۲۴ درصد، ۴ درصد و ۸۸ درصد برخوردار است. در مورد امور دفاع ملی ملاحظه می‌شود که میزان افزایش به ترتیب برابر ۷۹ درصد، ۱۹۰ درصد و ۲۰ درصد است، در امور اجتماعی به ترتیب ۴۰ درصد، ۴۰ درصد و ۱۴۰ درصد افزایش ملاحظه می‌شود و بالاخره در امور اقتصادی افزایش ۲۰ درصد، ۲۱ درصد و ۱۴۹ درصد مشاهده می‌شود. نظر به اینکه میزان رشد اعتبارات تحقیقاتی طی این سالها به ترتیب ۲۷ درصد، ۳۰

■ در سالهای اولیه برنامه اول توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور، عمده افزایش در امور عمومی و دفاع ملی است در حالی که در سالهای آخر برنامه، افزایش به امور اجتماعی و اقتصادی متمایل می‌شود.

جدول ۳. سهم اعتبارات تحقیقاتی مؤسسات وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و سایر وزارتخانه‌ها از بودجه عمومی دولت به تفکیک جاری، عمرانی و کل (۶۹-۷۲)

درصد

نام مؤسسه/سازمان	وزارت فرهنگ و آموزش عالی	وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی	سازمانهای دستگاههای اجرایی	جمع کل
جاری *	۶۹(پ)	۰/۱۸	۰/۱۰	۰/۷۸
	۷۰(پ)	۰/۲۲	۰/۱۲	۰/۸۰
	۷۱(پ)	۰/۲۸	۰/۱۳	۱/۰۴
	۷۲(پ)	۰/۲۸	۰/۱۸	۰/۹۵
عمرانی **	۶۹(پ)	۱/۲۰	۰/۰۳	۴/۰۲
	۷۰(پ)	۰/۲۰	۰/۰۲۰	۳/۵۱
	۷۱(پ)	۰/۲۲	۰/۰۲	۳/۴۸
	۷۲(م)	۰/۱۸	۰/۰۴	۲/۹۰
کل ***	۶۹(پ)	۰/۱۷	۰/۰۷	۱/۵۷
	۷۰(پ)	۰/۱۹	۰/۰۸	۱/۴۸
	۷۱(پ)	۰/۲۳	۰/۰۹	۱/۵۶
	۷۲(م)	۰/۲۳	۰/۱۲	۱/۶۳

درصد و ۱۴۰ درصد است، ملاحظه می‌شود که در سالهای اولیه برنامه اول توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور، عمده افزایش در امور عمومی و دفاع ملی است در حالی که در سالهای آخر برنامه، افزایش به امور اجتماعی و اقتصادی متمایل می‌شود (جدول ۴).

جدول ۵، نسبت اعتبارات تحقیقاتی هر یک از امور را در سالهای ۶۹ تا ۷۲ نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در طول سالهای مورد بحث امور عمومی سهم بسیار اندکی از کل اعتبارات تحقیقاتی را به خود اختصاص می‌دهد (به ترتیب ۱/۲، ۲/۴، ۱/۹ و ۱/۵ درصد) و سهم امور دفاع ملی نیز چندان قابل توجه نیست (به ترتیب ۱/۸، ۲/۶، ۵/۶ و ۲/۸ درصد)؛ در حالی که امور اجتماعی و اقتصادی عمده‌ترین بخش اعتبارات تحقیقاتی را به خود اختصاص داده‌اند. سهم امور اجتماعی از اعتبارات تحقیقاتی به ترتیب ۲۴/۵، ۲۷، ۲۹، ۲۹ درصد است که در این دوره چهارساله سیر صعودی طی می‌کند و سهم امور اقتصادی از این اعتبارات به ترتیب ۷۲/۵، ۶۸، ۶۳/۵ و ۶۶/۳ درصد است که نسبت به سایر امور قابل توجه است. در واقع به طور متوسط بیش از ۶۵ درصد از اعتبارات تحقیقاتی صرف امور اقتصادی می‌شود. قابل توجه است که امور دفاع ملی از بودجه عمرانی تحقیقات سهمی ندارد (جدول ۵).

جدول ۶، سهم اعتبارات تحقیقاتی امور مختلف از بودجه عمومی دولت را نشان می‌دهد. سهم امور عمومی از بودجه عمومی دولت طی سالهای ۶۹ تا ۷۲ کمتر از ۰/۰۳ درصد است، سهم دفاع ملی در این سالها به ترتیب ۰/۰۳ درصد، ۰/۰۴ درصد، ۰/۰۹ درصد و ۰/۰۵ درصد است. امور اجتماعی با

* سهم اعتبارات جاری از بودجه عمومی دولت (از محل درآمد عمومی دولت) در سالهای ۶۹، ۷۱، ۷۲ به ترتیب ۴۲۸۴۷۷۸۲۳۶ هزار ریال، ۵۵۵۳۷۷۸۰۳۶ هزار ریال، ۶۹۵۰۹۶۰۶۶۱ هزار ریال و ۱۴۰۱۲۱۸۷۶۲۹ هزار ریال بوده است.

** سهم اعتبارات عمرانی از بودجه عمومی دولت (از محل درآمد عمومی دولت) در سالهای ۶۹، ۷۱، ۷۲ به ترتیب ۱۷۶۶۳۱۱۲۸۵ هزار ریال، ۲۵۲۷۴۸۸۸۵ هزار ریال، ۲۹۱۵۶۴۴۲۰۱ هزار ریال و ۹۶۸۳۸۸۵۱۹۹ هزار ریال بوده است.

*** سهم کل اعتبارات از بودجه عمومی دولت (از محل درآمد عمومی و اختصاصی دولت) در سالهای ۶۹، ۷۱، ۷۲ به ترتیب ۶۶۷۸۴۱۸۱۵۵ هزار ریال، ۹۰۰۸۱۰۵۵۰۱ هزار ریال، ۱۱۱۵۰۸۲۶۳۹۳ هزار ریال و ۲۵۴۲۵۸۲۴۷۱۱ هزار ریال بوده است.

(پ) پرداختی
(م) مصوب

جدول ۴. اعتبارات تحقیقاتی امور مختلف به تفکیک جاری، عمرانی و کل (۶۹-۷۲)

(ارقام به هزار ریال)

اعتبارات تحقیقاتی	امور	عمومی	دفاع ملی	اجتماعی	اقتصادی	جمع کل
جاری	۶۹(پ)	۶۷۱۰۹۲	۱۹۰۰۰۰۰	۱۷۱۸۷۵۳۲	۱۳۷۱۶۷۰۵	۳۳۴۷۵۳۲۹
	۷۰(پ)	۱۸۳۰۴۹۶	۳۳۹۹۵۳۰	۲۴۵۴۸۶۸۲	۱۴۹۳۵۳۴۷	۴۴۷۱۴۰۵۵
	۷۱(پ)	۲۴۶۹۹۹۱	۹۷۶۱۰۰۰	۳۵۴۵۱۲۸۴	۲۴۸۱۴۶۶۵	۷۲۴۹۹۹۴۰
	۷۲(م)	۴۷۴۳۰۰۰	۱۱۸۰۰۰۰۰	۷۷۱۲۰۰۰۰	۳۹۴۵۵۸۵۰	۱۳۳۱۱۸۸۵۰
عمرانی	۶۹(پ)	۶۲۶۹۰۸	-	۸۴۲۲۵۶۸	۶۲۰۳۳۱۶۵	۷۱۰۸۲۶۴۱
	۷۰(پ)	۱۳۶۷۹۶۴	۱۱۴۳۳۲۰۳	۷۵۹۱۵۸۸۲	-	۸۸۷۱۷۰۴۹
	۷۱(پ)	۸۶۲۵۰۰	-	۱۴۸۵۲۹۳۲	۸۵۷۱۹۸۶۹	۱۰۱۴۳۵۳۰۱
	۷۲(م)	۱۵۲۰۰۰۰	-	۴۴۱۴۹۰۰۰	۲۳۵۴۷۱۰۰۰	۲۸۱۱۴۰۰۰۰
کل *	۶۹(پ)	۱۴۹۸۰۰۰	۱۹۰۰۰۰۰	۲۵۶۱۰۱۰۰	۷۵۷۴۹۸۷۰	۱۰۴۵۵۷۹۷۰
	۷۰(پ)	۳۱۹۸۴۶۰	۳۳۹۹۵۳۰	۳۵۹۸۱۸۸۵	۹۰۸۵۱۲۲۹	۱۳۳۴۳۱۱۰۴
	۷۱(پ)	۳۳۲۴۹۱	۹۷۶۱۰۰۰	۵۰۶۱۷۹۶۶	۱۱۰۵۳۴۵۳۴	۱۷۴۲۴۵۹۹۱
	۷۲(م)	۶۲۶۳۰۰۰	۱۱۸۰۰۰۰۰	۱۲۱۹۱۹۰۰۰	۲۷۴۹۲۶۸۵۰	۴۱۴۹۰۸۸۵۰

* به زیرنویس جدول ۱ مراجعه شود.

(پ) پرداختی

(م) مصوب

■ طی سالهای ۶۹ تا ۷۲ سهم سازمانها و دستگاههای وابسته به وزارتخانه‌های غیر از فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت و درمان و آموزش پزشکی بیش از ۴ برابر مجموع این دو وزارتخانه بوده است.

بودجه تحقیقاتی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی
به کل بودجه آنها حدود ۳/۱ درصد است. با توجه به گسترش تحصیلات تکمیلی،
تخصیص فقط ۳/۱ درصد بودجه دانشگاهها به امر
تحقیقات ناکافی به نظر می رسد.

سهمی به ترتیب ۳۸/۰، ۴۰/۰، ۴۵/۰، ۴۸/۰ درصد همواره از سیر صعودی برخوردار بوده و امور اقتصادی با سهمی به ترتیب ۱۳/۱، ۱۰/۱، ۹۹/۰ و ۰/۸ درصد بجز سال ۷۲ از سیر نزولی برخوردار است.

امور اقتصادی اگر چه از بودجه عمومی دولت سهم بیشتری دارد ولی طی سالهای ۶۹ تا ۷۲ همواره سیر نزولی داشته است (جدول ۶).

جدول ۵. نسبت اعتبارات تحقیقاتی امور مختلف از کل امور به تفکیک جاری، عمرانی و کل (۶۹-۷۲)

اعتبارات تحقیقاتی	امور	عمومی	دفاع ملی	اجتماعی	اقتصادی	جمع کل
جاری	۶۹(پ)	۲/۰	۵/۷	۵۱/۳	۴۱	۱۰۰
	۷۰(پ)	۴/۱	۷/۶	۵۴/۹	۳۳/۴	۱۰۰
	۷۱(پ)	۳/۴۱	۱۳/۴۶	۴۸/۹۰	۳۴/۲۳	۱۰۰
	۷۲(م)	۳/۵۶	۸/۸۶	۵۷/۹۳	۲۹/۶۵	۱۰۰
عمرانی	۶۹(پ)	۰/۹	-	۱۱/۸	۸۷/۳	۱۰۰
	۷۰(پ)	۱/۵	-	۱۲/۹	۸۵/۶	۱۰۰
	۷۱(پ)	۰/۸۵	-	۱۴/۶۴	۸۴/۵۱	۱۰۰
	۷۲(م)	۰/۵۴	-	۱۵/۷	۸۳/۷۶	۱۰۰
کل	۶۹(پ)	۱/۲	۱/۸	۲۴/۵	۷۲/۵	۱۰۰
	۷۰(پ)	۲/۴	۲/۶	۲۷/۰	۶۸/۰	۱۰۰
	۷۱(پ)	۱/۹۱	۵/۶۰	۲۹/۰۵	۶۳/۴۴	۱۰۰
	۷۲(م)	۱/۵۱	۲/۸۴	۲۹/۳۸	۶۶/۲۶	۱۰۰

• به زیرنویس جدول ۱ مراجعه شود.
 (پ) پرداختی
 (م) مصوب

جدول ۶. سهم اعتبارات تحقیقاتی امور مختلف از بودجه عمومی دولت به تفکیک جاری، عمرانی و کل (۶۹-۷۲)

اعتبارات تحقیقاتی	امور	عمومی	دفاع ملی	اجتماعی	اقتصادی	جمع کل
جاری	۶۹(پ)	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۴۰	۰/۳۲	۰/۷۸
	۷۰(پ)	۰/۰۳	۰/۰۶	۰/۴۴	۰/۲۷	۰/۸۰
	۷۱(پ)	۰/۰۳	۰/۱۴	۰/۵۱	۰/۳۶	۱/۰۴
	۷۲(م)	۰/۳	۰/۰۸	۰/۵۵	۰/۲۸	۰/۹۵
عمرانی	۶۹(پ)	۰/۰۳	-	۰/۴۸	۳/۵۱	۴/۰۲
	۷۰(پ)	۰/۰۶	-	۰/۴۵	۳/۰۰	۳/۵۱
	۷۱(پ)	۰/۰۳	-	۰/۵۱	۲/۹۴	۳/۴۸
	۷۲(م)	۰/۰۲	-	۰/۴۶	۲/۴۳	۲/۹۰
کل	۶۹(پ)	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۳۸	۱/۱۳	۱/۵۶
	۷۰(پ)	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۴۰	۱/۰۱	۱/۴۸
	۷۱(پ)	۰/۰۳	۰/۰۹	۰/۴۵	۰/۹۹	۱/۵۶
	۷۲(م)	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۴۸	۱/۰۸	۱/۶۳

• سهم اعتبارات جاری از بودجه عمومی دولت (از محل درآمد عمومی دولت) در سالهای ۶۹، ۷۰، ۷۱ و ۷۲ به ترتیب ۴۲۸۴۷۷۷۲۳۶ هزار ریال، ۵۵۳۳۷۷۸۰۳۶ هزار ریال و ۱۴۰۱۲۱۸۷۶۲۹ هزار ریال بوده است.
 • سهم اعتبارات عمرانی از بودجه عمومی دولت (از محل درآمد عمومی دولت) در سالهای ۶۹، ۷۰، ۷۱ و ۷۲ به ترتیب ۱۷۶۶۳۱۱۲۸۵ هزار ریال، ۲۵۲۷۴۸۸۸۵ هزار ریال، ۲۹۱۵۶۴۴۲۰۱ هزار ریال و ۶۸۳۸۸۵۱۹۹ هزار ریال بوده است.
 • سهم کل اعتبارات از بودجه عمومی دولت (از محل درآمد عمومی و اختصاصی دولت) در سالهای ۶۹، ۷۰، ۷۱ و ۷۲ به ترتیب ۶۶۷۴۹۱۸۱۵۵ هزار ریال، ۹۰۰۸۱۰۵۵۰۱ هزار ریال، ۱۱۵۰۸۲۳۲۹۱ هزار ریال و ۲۵۴۵۸۳۴۷۱۱ هزار ریال بوده است.
 (پ) پرداختی
 (م) مصوب

۴. مقایسه اعتبارات پژوهشی به تفکیک برنامه‌های تحقیقاتی

جدول ۷، اعتبارات تحقیقاتی سالهای ۶۹ تا ۷۲ را به تفکیک برنامه‌های تحقیقاتی نشان می دهد. در برنامه اول توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور فعالیتهای بخش تحقیقات در قالب برنامه‌های تحقیقات نیز دیده شده است. برنامه تحقیقات دانشگاهی، فعالیتهای تحقیقاتی دانشگاهها، مراکز تحقیقاتی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر سازمانها و دستگاههای اجرایی را شامل می شود. برنامه تحقیقات صنعتی و زیربنایی شامل فعالیتهای تحقیقاتی مربوط به منابع آب، راه و ترابری، صنایع، معادن، جهانگردی، انرژی اتمی و بازرگانی است. برنامه تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی شامل فعالیتهای تحقیقاتی وزارت کشاورزی و وزارت جهاد سازندگی است و فعالیتهای تحقیقاتی آموزش و پرورش عمومی، فرهنگ و هنر؛ بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تغذیه، تأمین اجتماعی و بهزیستی، حفاظت محیط زیست و آموزش فنی و حرفه‌ای در قالب برنامه‌های علوم انسانی و اجتماعی دیده شده است.

میزان رشد فعالیتهای تحقیقات دانشگاهی در سالهای ۷۰ تا ۷۲ نسبت به سال پیش از خود به ترتیب برابر ۵۱ درصد، ۵۲ درصد و ۱۴۲ درصد است. برنامه تحقیقات صنعتی و زیربنایی در همین دوره افزایشی برابر ۲۱ درصد، ۳ درصد، ۱۷۵ درصد را دارد. برنامه کشاورزی از رشدی معادل ۱۹ درصد، ۳۷ درصد، و ۱۳۲ درصد برخوردار است. علوم انسانی در سال ۷۰ نسبت به سال ۶۹ افزایش ۳۸ درصد را نشان می دهد در حالی که در سال ۷۱ نسبت به سال ۷۰ دارای رشد منفی ۱۲ درصد است. این برنامه در سال ۷۲ نسبت به سال ۷۱ رشد افزایشی ۱۲۲ درصد را دارد. سایر برنامه‌ها نیز به ترتیب رشدی برابر ۷۹ درصد، منفی ۵۵ درصد و ۶۸ درصد را نشان می دهد. نرخ افزایش برنامه‌های تحقیقات دانشگاهی و کشاورزی طی این دوره همواره دارای سیر صعودی است (دانشگاهی به ترتیب ۵۱ درصد، ۵۲ درصد، ۱۴۲ درصد؛ کشاورزی ۱۹ درصد، ۳۷ درصد، ۱۳۲ درصد) در حالی که دیگر برنامه‌ها دارای نوسانهای بالا و پایین هستند (جدول ۷).

جدول ۸، نسبت اعتبارات برنامه‌های تحقیقات را به کل اعتبارات تحقیقاتی کشور نشان می دهد. در سال ۶۹ سهم برنامه‌های دانشگاهی ۱۴ درصد، صنعتی و زیربنایی ۳۳ درصد، کشاورزی ۳۹/۵ درصد، علوم انسانی و اجتماعی ۱۱/۷ درصد و سایر برنامه‌ها ۱/۸ درصد است.

این سهام در سال ۷۰ به ترتیب برابر است با ۱۶/۷، ۳۱، ۳۷، ۱۲/۰ و ۲/۶ درصد، در سال ۷۱ به ترتیب برابر است با ۱۹، ۲۵،

جدول ۷. اعتبارات برنامه‌های تحقیقاتی* به تفکیک جاری، عمرانی و کل (۶۹-۷۲)

(درصد)

برنامه تحقیقات اعتبارات تحقیقاتی	دانشگاهی**	صنعتی و زیربنایی	کشاورزی و منابع طبیعی	علوم انسانی و اجتماعی	سایر نام‌ها	جمع کل	برنامه تحقیقات
							اعتبارات تحقیقاتی
جاری	۱۰۶۱۷۹۸۳	۱۹۹۹۷۴۳	۱۱۷۱۶۹۶۲	۷۲۴۰۶۴۱	۱۹۰۰۰۰۰	۳۳۴۷۵۳۲۹	۶۹(پ)
	۱۶۹۶۴۳۶۰	۲۲۷۳۵۵۲	۱۲۶۶۱۷۹۵	۹۴۱۴۸۱۸	۳۳۹۹۵۳۰	۴۴۷۱۴۰۵۵	۷۰(پ)
	۲۶۲۷۵۴۶۵	۲۵۶۵۹۹۲	۲۲۰۹۵۶۷۳	۸۷۰۶۳۵۵	۱۲۸۵۳۴۵۵	۷۲۴۹۶۹۴۰	۷۱(پ)
	۵۷۶۹۷۰۰۰	۵۴۹۰۸۵۰	۳۳۷۹۵۰۰۰	۱۸۶۷۳۰۰۰	۱۷۴۶۳۰۰۰	۱۳۳۱۱۸۸۵۰	۷۲(م)
عمرانی	۴۰۳۷۵۳۱	۳۲۳۶۲۰۰۱	۲۹۶۷۱۱۶۴	۵۰۱۱۹۴۵	-	۷۱۰۸۲۶۴۱	۶۹(پ)
	۵۲۶۲۰۰۰	۳۹۴۲۲۵۴۹	۳۶۴۹۳۲۸۸	۷۵۳۹۱۶۷	-	۸۸۷۱۷۰۴۹	۷۰(پ)
	۷۴۵۵۰۰۰	۴۰۲۳۱۰۱۹	۴۵۴۲۵۸۵۰	۵۸۳۲۹۵۰	۲۴۹۰۴۸۲	۱۰۱۴۳۵۳۰۱	۷۱(پ)
	۲۳۸۰۰۰۰۰	۱۱۲۱۸۹۰۰۰	۱۲۳۱۲۷۰۰۰	۱۳۶۴۹۰۰۰	۸۳۷۵۰۰۰	۲۸۱۱۴۰۰۰۰	۷۲(م)
کل***	۱۴۶۵۵۵۱۴	۳۴۳۶۱۷۴۴	۴۱۳۸۸۱۲۶	۱۲۲۵۲۵۸۶	۱۹۰۰۰۰۰	۱۰۴۵۵۷۹۷۰	۶۹(پ)
	۲۲۲۲۴۳۶۰	۴۱۶۹۶۱۴۶	۴۹۱۵۵۰۸۳	۱۶۹۵۳۹۸۵	۳۳۹۹۵۳۰	۱۳۳۴۳۱۱۰۴	۷۰(پ)
	۳۳۷۳۰۴۶۵	۴۲۷۹۷۰۱۱	۶۷۵۲۱۵۲۳	۱۴۸۵۳۰۵۵	۱۵۳۴۳۹۳۷	۱۷۴۲۴۵۹۹۱	۷۱(پ)
	۸۱۴۹۷۰۰۰	۱۱۷۶۷۹۸۵۰	۱۵۶۹۲۲۰۰۰	۳۲۹۷۲۰۰۰	۲۵۸۳۸۰۰۰	۴۱۴۹۰۸۸۵۰	۷۲(م)

* اعتبارات تحقیقاتی فوق، تمامی اعتبارات تحقیقاتی دولتی را شامل نمی‌شود و تنها مربوط به مراکز و سازمانهایی می‌شود که دارای ردیف بودجه‌ای مستقل هستند.

** اعتبارات برنامه تحقیقات دانشگاهی تنها مربوط به دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی نمی‌شود، بلکه برخی مراکز تحقیقاتی، سازمانها و دستگاههای اجرایی نیز از محل اعتبارات این برنامه تأمین اعتبار می‌شوند.

*** به زیرنویس جدول ۱ مراجعه شود.

مأخذ: مجلس شورای اسلامی، قانون بودجه سال ۶۹-۷۲ کل کشور.

جدول ۸. نسبت اعتبارات برنامه‌های تحقیقاتی از کل اعتبارات تحقیقاتی (۶۹-۷۲)

برنامه تحقیقات اعتبارات تحقیقاتی	دانشگاهی	صنعتی و زیربنایی	کشاورزی و منابع طبیعی	علوم انسانی و اجتماعی	سایر برنامه‌ها	جمع کل	برنامه تحقیقات
							اعتبارات تحقیقاتی
جاری	۳۱/۷	۶/۰	۳۵/۰	۲۱/۶	۵/۷	۱۰۰	۶۹(پ)
	۳۷/۹	۵/۱	۲۸/۳	۲۱/۱	۷/۶	۱۰۰	۷۰(پ)
	۳۶/۲۴	۳/۵۴	۳۰/۴۸	۱۲/۰۱	۱۷/۷۳	۱۰۰	۷۱(پ)
	۴۳/۴	۴/۱	۲۵/۴	۱۴/۰	۱۳/۱	۱۰۰	۷۲(م)
عمرانی	۵/۷	۴۵/۵	۴۱/۷	۷/۱	-	۱۰۰	۶۹(پ)
	۵/۹	۴۴/۴	۴۱/۲	۸/۵	-	۱۰۰	۷۰(پ)
	۷/۳۵	۳۹/۶۶	۴۴/۷۸	۵/۷۵	۲/۴۶	۱۰۰	۷۱(پ)
	۸/۵	۳۹/۹	۴۳/۸	۴/۸	۳/۰	۱۰۰	۷۲(م)
کل*	۱۴/۰	۳۲/۹	۳۹/۶	۱۱/۷	۱/۸	۱۰۰	۶۹(پ)
	۱۶/۷	۳۱/۲	۳۶/۸	۱۲/۷	۲/۶	۱۰۰	۷۰(پ)
	۱۹/۳۶	۲۴/۵۶	۳۸/۷۵	۸/۵۲	۸/۸۱	۱۰۰	۷۱(پ)
	۱۹/۷	۲۸/۴	۳۷/۸	۷/۹	۶/۲	۱۰۰	۷۲(م)

* به زیرنویس جدول ۱ مراجعه شود.

(پ) پرداختی

(م) مصوب

جدول ۹. سهم اعتبارات تحقیقاتی برنامه‌های تحقیقاتی به بودجه عمومی دولت به تفکیک جاری، عمرانی و کل (۶۹-۷۲)

(ارقام به درصد)

برنامه تحقیقات اعتبارات تحقیقاتی	دانشگاهی	صنعتی و زیربنایی	کشاورزی و منابع طبیعی	علوم انسانی و اجتماعی	سایر نامه‌ها	جمع کل		
جاری	۰/۲۵	۰/۰۵	۰/۲۷	۰/۱۷	۰/۰۴	۰/۷۸	۶۹ (پ)	
	۰/۳۰	۰/۰۴	۰/۲۳	۰/۱۷	۰/۰۶	۰/۸۰	۷۰ (پ)	
	۰/۳۷	۰/۰۴	۰/۳۲	۰/۱۳	۰/۱۸	۱/۰۴	۷۱ (پ)	
	۰/۴۱	۰/۰۴	۰/۲۴	۰/۱۳	۰/۱۲	۰/۹۵	۷۲ (م)	
عمرانی	۰/۲۳	۱/۸۳	۱/۶۸	۰/۲۸	-	۴/۰۲	۶۹ (پ)	
	۰/۲۱	۱/۵۶	۱/۴۴	۰/۳۰	-	۳/۵۱	۷۰ (پ)	
	۰/۲۶	۱/۳۸	۱/۵۶	۰/۲۰	۰/۰۸	۳/۴۸	۷۱ (پ)	
	۰/۰۲	۰/۱۲	۰/۱۳	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۲۹	۷۲ (م)	
کل*	۰/۲۲	۰/۵۲	۰/۶۲	۰/۱۸	۰/۰۳	۱/۵۸	۶۹ (پ)	
	۰/۲۵	۰/۴۶	۰/۵۴	۰/۱۹	۰/۰۴	۱/۴۸	۷۰ (پ)	
	۰/۳۰	۰/۳۸	۰/۶۱	۰/۱۳	۰/۱۴	۱/۵۶	۷۱ (پ)	
	۰/۳۲	۰/۴۶	۰/۶۲	۰/۱۳	۰/۱۰	۱/۶۳	۷۲ (م)	

* به زیرنویس جدول ۱ مراجعه شود.

(پ) پرداختی

(م) مصوب

اغلب در قسمت عمرانی دیده شده است (به طور متوسط حدود ۱/۵ درصد). سهم برنامه تحقیقات علوم انسانی و اجتماعی با متوسط حدود ۰/۴۵ درصد کمترین مقدار است. به طور کلی بالاترین سهم را برنامه کشاورزی و منابع طبیعی دارد. در مراتب بعدی برنامه تحقیقات صنعتی و زیربنایی، دانشگاهی، علوم انسانی و اجتماعی و سایر برنامه‌ها قرار دارند (جدول ۹).

جدول ۱۰، اعتبارات مصوب نهادها و وزارتخانه‌ها را در سال ۷۲ نشان می‌دهد. در این جدول علاوه بر کل اعتبارات مصوب و اعتبارات تحقیقاتی، سهم اعتبارات تحقیقاتی از کل اعتبارات نیز محاسبه شده است. در سطح وزارتخانه‌ها کمترین سهم مربوط به وزارت آموزش و پرورش (۰/۷۸ درصد) است. وزارت امور خارجه (با ۰/۲۴ درصد)، وزارت نفت (با ۰/۲۶ درصد) در مراتب بعدی قرار دارند که سهم اعتبارات تحقیقات این وزارتخانه‌ها نسبت به کل اعتبارات آنها بسیار ناچیز است.

از طرف دیگر وزارت کشاورزی (۱۷/۴۲ درصد)، وزارت صنایع سنگین (۱۵/۹ درصد) و وزارت جهاد سازندگی (۱۴ درصد) از سهم نسبتاً خوبی برخوردارند.

در بین نهادهای غیر وزارتخانه‌ای سهم اعتبارات تحقیقاتی به کل اعتبارات مربوط به سازمان انرژی اتمی (۸۶/۵ درصد) و جهاد دانشگاهی (۷۷/۵ درصد) قابل ملاحظه بوده و در صدر قرار دارند و نهاد ریاست جمهوری کمترین سهم (۱/۳۷ درصد) را داراست (جدول ۱۰).

جدول ۱۱، نسبت بودجه تحقیقاتی به کل بودجه در بخشهای مختلف وزارت فرهنگ و آموزش عالی را نشان می‌دهد. همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌شود نسبت بودجه تحقیقاتی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی به کل بودجه آنها طی سالهای ۶۸ تا ۷۲ به ترتیب عبارت‌اند از ۱/۵۲ درصد، ۱/۹۲ درصد، ۲/۵۷ درصد و ۳/۱ درصد و اگر چه سهم بودجه تحقیقات دانشگاهها در کل بودجه آنها طی سالهای برنامه اول

۳۹، ۸/۵ و ۹ درصد و در سال ۷۲ به ترتیب ۱۹/۷، ۲۸/۴، ۲۸، ۸ و ۶ درصد است.

بیشتر اعتبارات برنامه تحقیقات دانشگاهی در بودجه جاری دیده شده است، در حالی که بیشتر سهم برنامه‌های صنعتی و زیربنایی در قالب بودجه عمرانی است. بیشترین سهم را برنامه کشاورزی و منابع طبیعی داراست و قسمت بیشتر آن در بخش عمرانی دیده شده است.

برنامه علوم انسانی و اجتماعی که به طور متوسط ۱۰ درصد از اعتبارات تحقیقاتی را دارد دارای سهم بسیار پایینی نسبت به دیگر برنامه‌هاست.

به طور متوسط سهم برنامه تحقیقات دانشگاهی در این سالها حدود ۲۰ درصد است که اکثر آن در قسمت جاری دیده شده است و سهم برنامه صنعتی و زیربنایی حدود ۳۰ درصد است که عمده آن در قالب عمرانی است.

مقدار متوسط سهم کشاورزی و منابع طبیعی حدود ۴۰ درصد است که بیشتر در قالب عمرانی است، سهم علوم انسانی و اجتماعی که حدود ۱۰ درصد است بیشتر در قالب جاری دیده شده است و سهم بخش عمرانی این برنامه بسیار کم است (جدول ۸).

جدول ۹، سهم اعتبارات برنامه‌های تحقیقاتی از بودجه عمومی دولت را نشان می‌دهد. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود سهم برنامه تحقیقات دانشگاهی از بودجه عمومی دولت در سالهای ۶۹ تا ۷۲ دارای سیر صعودی است (به ترتیب ۰/۲۲ درصد، ۰/۲۵ درصد، ۰/۳۰ درصد، ۰/۳۲ درصد) متوسط سهم برنامه تحقیقات صنعتی و زیربنایی طی این سالها حدود ۰/۴۵ درصد است که اغلب در بخش عمرانی است (متوسط ۱/۵ درصد) و سهم اعتبارات جاری این برنامه کمترین مقدار و حدود ۰/۰۴ درصد است. سهم برنامه تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی با متوسط حدود ۰/۶۰ درصد نیز

جدول ۱۰. اعتبارات مصوب نهادها و وزارتخانه‌ها و مقایسه بودجه تحقیقاتی آنها با کل اعتبارات (در سال ۱۳۷۲)*

(ارقام به هزار ریال)

عنوان	کل اعتبارات			اعتبارات پژوهشی			سهم اعتبارات تحقیقاتی از کل (درصد)		
	جاری	عمرانی	جمع	جاری	عمرانی	جمع	جاری	عمرانی	جمع
نهاد ریاست جمهوری	۱۱۸۸۰۰۰۰	-	۱۱۸۸۰۰۰۰	۱۶۳۰۰۰۰	-	۱۶۳۰۰۰۰	۱/۳۷	-	۱/۳۷
سازمان برنامه و بودجه	۱۱۴۷۵۰۰۰	۵۷۷۰۰۰۰	۱۷۲۴۵۰۰۰	۱۲۸۵۰۰۰	۱۹۷۰۰۰۰	۳۲۵۵۰۰۰	۱۱	۳۴	۱۸/۸
وزارت فرهنگ و آموزش عالی	۴۲۸۵۱۷۰۰۰	۱۷۷۰۴۷۰۰۰	۶۰۵۵۶۳۰۰۰	۲۰۵۴۲۰۰۰	۱۷۷۰۴۰۰۰	۵۸۲۴۶۰۰۰	۹/۴۶	۱۰	۹/۶
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	۱۷۵۸۶۳۹۰۰۰	۳۵۲۲۲۰۰۰	۲۱۱۱۰۵۹۰۰۰	۲۱۲۴۵۰۰۰	۷۰۰۰۰۰	۲۱۹۴۵۰۰۰	۱/۲	۰/۱۹	۱/۰۳
وزارت آموزش و پرورش	۲۹۴۸۰۰۰۰۰۰	۶۳۱۲۲۸۰۰۰	۳۵۷۹۲۲۸۰۰۰	۲۸۴۹۰۰۰	-	۲۸۴۹۰۰۰	۰/۹۶	-	۰/۰۷۹
وزارت کشاورزی	۱۵۱۳۱۹۰۰۰	۴۲۷۱۱۴۰۰۰	۵۷۸۴۳۳۰۰۰	۱۶۹۹۵۰۰۰	۸۳۷۵۹۰۰۰	۱۰۰۷۵۴۰۰۰	۱۱/۲۳	۱۹/۶۱	۱۷/۴۲
وزارت جهاد سازندگی	۱۶۹۶۹۰۵۰۰	۲۱۳۰۶۶۰۰۰	۳۸۲۷۵۶۵۰۰	۱۶۱۴۰۰۰۰	۳۷۲۳۳۰۰۰	۵۳۴۶۳۰۰۰	۹/۵	۱۷/۵	۱۳/۹۶
وزارت مسکن و شهرسازی	۱۰۴۱۰۰۰۰۰	۲۶۵۷۲۲۰۰۰	۲۷۶۱۳۲۰۰۰	۱۵۵۱۰۰۰	۵۳۳۵۰۰۰	۶۸۸۶۰۰۰	۱۴/۸	۲	۲/۴
وزارت کشور	۷۲۷۲۴۸۰۰۰	۸۰۰۲۴۰۰۰	۸۰۷۲۷۲۰۰۰	۴۲۰۰۰۰	۵۳۳۵۰۰۰	۳۹۲۰۰۰۰	۰/۵	۴/۳	۰/۴
وزارت امور خارجه	۱۵۱۳۵۰۰۰۰	۴۱۵۱۳۰۰۰	۱۹۲۸۶۳۰۰۰	۴۸۰۰۰۰	-	۴۸۰۰۰۰	۰/۳	-	۰/۲۲
وزارت دادگستری	۱۷۱۳۹۱۰۰۰	۲۲۷۰۰۰۰۰	۱۹۶۰۹۱۰۰۰	۱۲۵۰۰۰۰	-	۱۲۵۰۰۰۰	۰/۷۲	-	۰/۶۳
وزارت امور اقتصادی و دارایی	۶۹۹۸۵۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰	۷۰۸۸۵۰۰۰۰	۸۰۵۰۰۰	۹۰۰۰۰۰	۱۷۰۵۰۰۰	۱/۱۵	۱۰۰	۲/۴
وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح	۱۷۰۷۰۰۰۰۰۰	۰۸۲۷۰۰۰۰۰	۱۷۸۹۷۰۰۰۰۰	۱۱۵۰۰۰۰۰	-	۱۱۵۰۰۰۰۰	۰/۶۷	-	۰/۶۴
وزارت کار و امور اجتماعی	۵۲۷۰۰۰۰۰۰	-	۶۸۳۴۰۰۰۰۰	۳۸۸۰۰۰۰	-	۳۸۸۰۰۰۰	۰/۷۳	-	۰/۵۶
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۱۶۲۹۵۲۰۰۰	۱۱۸۰۱۰۰۰	۱۷۴۷۵۳۰۰۰	۵۰۰۰۰۰	-	۵۰۰۰۰۰	۰/۳	-	۰/۲۸
وزارت نیرو	۱۹۸۱۳۹۹۲	۱۳۲۹۰۲۹۰۰۰	۱۳۴۸۸۲۲۹۹۲	۲۹۹۹۹۵۰	۲۵۴۷۰۰۰۰	۲۸۴۶۹۹۵۰	۱۵	۱/۹	۲
وزارت صنایع	۱۲۷۲۰۰۰۰۰	۲۰۲۲۶۰۰۰	۳۲۹۴۶۰۰۰	-	-	-	-	-	-
وزارت معادن و فلزات	۴۶۸۵۰۰۰۰	۳۱۸۰۰۰۸۸۰۰	۳۲۲۶۹۳۸۰۰	-	۱۳۹۱۶۰۰۰	۱۳۹۱۶۰۰۰	-	-	۴/۳۱
وزارت صنایع سنگین	۱۴۰۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۰	۹۴۰۰۰۰۰	-	۱۵۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰	-	-	۱۵/۹
وزارت بازرگانی	۱۰۲۶۰۰۰۰۰	۱۴۶۳۰۰۰۰	۱۱۷۲۳۰۰۰	۱۷۰۰۰۰	-	۱۷۰۰۰۰	۱/۶	-	۱/۴۵
وزارت راه و ترابری	۳۴۷۲۹۸۱۹۶	۱۰۹۴۵۶۰۰۰۰	۱۴۴۱۸۵۸۱۹۶	۴۰۰۰۰	۸۵۲۳۰۰۰	۸۵۶۳۰۰۰	۰/۱۱	۰/۷	۰/۵۹
سازمان بهزیستی کشور	۲۱۵۸۷۰۰۰	۱۰۵۰۰۰۰۰	۳۲۰۸۷۰۰۰	۷۸۹۰۰۰	-	۷۸۹۰۰۰	۳/۶۵	-	۲/۴
سازمان انرژی اتمی	۴۳۰۰۰۰۰۰	۶۳۸۰۰۰۰۰	۶۸۱۰۰۰۰۰۰	۱۹۹۰۹۰۰	۵۶۹۸۰۰۰۰	۵۸۹۷۰۹۰۰	۴۶/۳	۸۹/۳	۸۶/۵
مؤسسه کار و تأمین اجتماعی	۴۰۰۰۰۰۰	-	۴۰۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰	-	۲۵۰۰۰۰	۶۲/۵	-	۶۲/۵
جهاد دانشگاهی	۴۰۰۰۰۰۰	۱۸۰۰۰۰۰	۵۸۰۰۰۰۰	۲۷۰۰۰۰۰	۱۸۰۰۰۰۰	۴۵۰۰۰۰۰	۶۷/۵	۱	۷۷/۵
شرکت پست جمهوری اسلامی ایران	۲۳۰۰۰۰۰۰	۱۶۷۵۰۰۰۰	-	-	-	-	-	-	-
سازمان حفاظت محیط زیست	۱۴۰۶۷۰۰۰	۱۸۵۷۸۰۰۰	۳۲۶۴۵۰۰۰	۱۰۵۹۰۰۰	۱۴۶۹۵۰۰۰	۱۵۷۵۴۰۰۰	۷/۵	۷۹	۴۸
وزارت نفت	۸۱۶۷۵۶۰۰	۱۷۹۷۲۹۰۰۰۰	۱۸۷۸۹۶۵۶۰۰	-	۵۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰	-	۰/۲۷	۰/۲۶
مؤسسه وازی	۴۶۶۰۰۰۰۰	۲۹۰۰۰۰۰	۷۵۶۰۰۰۰	۴۶۶۰۰۰۰	۲۹۰۰۰۰۰	۷۵۶۰۰۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

* شورای پژوهش‌های علمی کشور، دبیرخانه شورای تلفیق برنامه تحقیقات
 ** جمع: به کل اعتبارات جاری و عمرانی از محل درآمد عمومی دولت و درآمد اختصاصی آن اطلاق می‌شود.

شماره هفتم - پاییز و زمستان ۱۳۷۳

هیئت ۲۹

جدول ۱۱. درصد بودجه تحقیقاتی از کل بودجه مؤسسات وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سالهای برنامه اول توسعه

(ارقام به هزار ریال)

عنوان	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲
دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی درصد	۱/۵۲	۱/۹۲	۲/۱۷	۲/۵۷	۳/۱
اعتبار پژوهشی	۱۳۰۸۱۱۲۳	۲۵۱۹۴۹۴	۴۲۳۰۹۰۰	۶۷۷۲۱۷۶	۱۵۳۷۰۰۰
مؤسسات و مراکز پژوهشی درصد	۳۵/۵۱	۴۹/۲۲	۹۶/۶۴	۹۵/۶۶	۹۶/۸
اعتبار پژوهشی	۳۱۹۱۲۱۶	۷۹۰۹۲۳۷	۱۲۲۱۹۸۵	۱۶۹۴۸۹۱۷	۳۷۲۴۱۰۰۰
بخشهای ستادی درصد	۳/۹	۴/۰۱	۳/۶۱	۵/۳۸	۶/۹۳
اعتبار پژوهشی	۵۱۹۸۵۰	۷۳۷۳۴۴	۱۰۸۳۹۷۴	۲۴۹۳۴۶۸	۴۹۱۰۰۰۰
کل درصد	۴/۶۴	۶/۷۴	۷/۳۸	۷/۶۳	۹/۵۱
اعتبار پژوهشی	۵۵۱۹۱۸۹	۱۱۱۰۶۶۰۷۵	۱۷۵۳۴۷۰۹	۲۶۲۱۱۴۵۶۱	۵۷۵۲۱۰۰

می توان به آن اشاره داشت به شرح ذیل است:

۱. سهم بودجه تحقیقات از تولید ناخالص داخلی (GDP) و همچنین بودجه سرانه تحقیقات در مقایسه با سایر کشورها در سطح پایینی قرار دارد و با توجه به منزلت علم و تحقیق در اسلام، و نیز تأکید قانون اساسی، در تقویت تحقیقات کشور لازم است این شاخص به وضع مطلوب تری ارتقا یابد.
۲. با استفاده از آمار این گزارش و همچنین آمار ارائه شده در گزارش ملی تحقیقات سال ۷۱، چنین استنباط می شود که سهم بخش خصوصی در سرمایه گذاری در امر تحقیقات بسیار اندک است. علاوه بر این از سرمایه گذاری خارجی در امر تحقیقات در کشور خبری نیست، که شاید این امر بدیهی باشد، اما عدم استفاده از بودجه های نظیر یونسکو، سازمان کنفرانس اسلامی و غیره در جهت پیشبرد امور تحقیقاتی و با توجه به حق عضویت پرداختی توسط کشورمان به هیچ وجه معقول به نظر نمی رسد و باید این مشکل به هر ترتیب برطرف شود.
۳. در رابطه با نوع تحقیقات مورد نیاز کشور از قبیل تحقیقات بنیادی، کاربردی و توسعه ای، سیاست گذاری خاصی در رابطه با نحوه تخصیص بودجه و اصولاً نحوه تفکیک آنها از یکدیگر وجود ندارد و لازم است که توسط صاحب نظران و مراجع ذیربط سیاست گذاری و برنامه ریزی منطقی به عمل آید.
۴. در رابطه با بودجه های جاری و عمرانی تحقیقات در بخشهای مختلف هیچ گونه هماهنگی و همخوانی وجود ندارد. در وزارت فرهنگ و آموزش عالی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بودجه های تحقیقاتی عمرانی کمتر از ۳۰ درصد کل بودجه تحقیقاتی این وزارتخانه را تشکیل می دهد و این امر در رابطه با سایر دستگاهها بر عکس است. به نظر می رسد برنامه ریزی و سیاست گذاری خاصی بدین منظور وجود ندارد و باید یک روند منطقی برای این منظور طراحی و تنظیم شود.
۵. در تمام سالهای مورد مطالعه نسبت بودجه تحقیقات بین دستگاهها از توزیع مناسبی برخوردار نبوده است، برای نمونه در سال ۷۲ به میزان ۱۳/۸ درصد از کل بودجه تحقیقات کشور به وزارت فرهنگ و آموزش عالی، میزان ۷/۱۱ درصد از آن به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و مابقی ۷۹/۸ درصد به سایر دستگاهها اختصاص یافته است و این در حالی است که بیش از ۸۰ درصد نیروی انسانی محقق در دو وزارتخانه فوق

توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بسیار پایین است ولی دارای سیر صعودی است. این نسبت برای مؤسسات و مراکز تحقیقاتی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی نیز دارای سیر صعودی بوده و از ۳۵/۵ درصد در سال ۶۸ به حدود ۹۶/۸ درصد در سال ۷۲ رسیده است. نسبت بودجه تحقیقاتی بخشهای ستادی این وزارت نیز دارای سیر تقریباً صعودی بوده و از ۳/۹ درصد در سال ۶۸ به حدود ۷ درصد در سال ۷۲ رسیده است. به طور کلی نسبت بودجه تحقیقاتی به کل بودجه در وزارت فرهنگ و آموزش عالی و مؤسسات وابسته در سالهای ۶۸ تا ۷۲ به ترتیب عبارت است از ۴/۶، ۶/۷، ۷/۴، ۷/۶ و ۹/۵ و اگر چه طی برنامه اول دارای سیر صعودی بوده است ولی این نسبت چندان رضایت بخش نیست.

۵. وضعیت اعتبارات پژوهشی در وزارت فرهنگ و آموزش عالی و مؤسساتی وابسته

جدول ۱۱، درصد بودجه تحقیقاتی از کل بودجه مؤسسات وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سالهای برنامه اول توسعه داده شده است. جدول ۱۲، اعتبارات مصوب سال ۷۲ وزارت فرهنگ و آموزش عالی به تفکیک دستگاهها و مؤسسات آموزش عالی، مؤسسات و مراکز پژوهش و بخشهای ستادی در قالب کل اعتبارات و اعتبارات تحقیقاتی داده شده است. همان طور که مشاهده می شود به طور متوسط ۳/۱ درصد از اعتبارات دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی تحقیقاتی است. این نسبت در بخشهای ستادی وزارت حدود ۷ درصد و در مجموع مؤسسات و مراکز تحقیقاتی حدود ۹۷ درصد است. در کل نسبت اعتبارات تحقیقاتی وزارت فرهنگ و آموزش عالی به کل اعتبارات در سال ۷۲ حدود ۹/۵ است (جدول ۱۲).

۶. نتیجه

آنچه راکه در نگاهی اولیه و با مرور مطالب مندرج در این طرح

جدول ۱۲. اعتبارات مصوب وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سال ۱۳۷۲

(ارقام به هزار ریال)

عنوان	کل اعتبارات			اعتبارات تحقیقاتی			سهم اعتبارات پژوهشی از کل (درصد)		
	جاری	عمرانی	جمع*	جاری	عمرانی	جمع*	جاری	عمرانی	جمع*
دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی	۳۳۵۲۵۱۰۰۰	۱۴۹۹۹۷۰۰۰	۴۹۵۶۵۲۵۰۰	۱۳۶۱۶۰۰۰	۱۷۵۴۰۰۰	۱۵۳۷۰۰۰۰	۴/۰۶	۱/۱۷	۳/۱
مؤسسات و مراکز پژوهشی	۲۴۰۷۱۰۰۰	۱۴۴۰۰۰۰۰	۳۸۴۷۱۰۰۰	۲۳۰۹۱۰۰۰	۱۴۱۵۰۰۰۰	۳۷۲۴۱۰۰۰	۹۵/۹۳	۹۸/۲۶	۹۶/۸۰
بخشهای ستادی	۴۸۴۱۱۰۰۰	۷۶۵۰۰۰۰	۷۰۸۱۱۰۰۰	۲۷۱۰۰۰۰	۲۲۰۰۰۰۰	۴۹۱۰۰۰۰	۵/۶	۲۸/۷۶	۶/۹۳
جمع	۴۰۷۷۲۳۰۰۰	۱۷۲۰۴۷۰۰۰	۶۰۴۹۳۳۵۰۰	۳۹۴۱۷۰۰۰	۱۸۱۰۴۰۰۰	۵۷۵۲۱۰۰۰	۹/۶۷	۱۰/۵۲	۹/۵۱

* به زیرنویس جدول ۱ مراجعه شود.

قرار دارند.

۱/۹۳ درصد، شیراز (۳/۱۵ درصد) حاکی از سطح نازل تحقیقات و عدم توجه و سرمایه گذاری در بخش تحقیقات مؤسساتی است که بیشترین تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی را به خود اختصاص داده‌اند.

لازم است این نکته نیز تذکر داده شود که بودجه تحقیقاتی دانشگاهها اساساً صرف حقوق و مزایای اعضای هیئت علمی و محققین نمی‌شود و این اعضا که بخشی از اوقات خود را صرف پژوهش می‌کنند از ردیفهای غیر تحقیقاتی حقوق می‌گیرند، که می‌بایست محاسبه و در هزینه‌های واقعی تحقیقات منظور شود. ولی از طرف دیگر حقوق و مزایای کارکنان غیر هیئت علمی در مؤسسات پژوهشی که قاعداً باید خارج از هزینه‌های تحقیقاتی محاسبه شود نیز از ردیف بودجه تحقیقاتی هزینه می‌گردد. با منظور داشتن دو مطلب فوق هزینه‌های تحقیقاتی چندان فرقی با ارقام جداول مورد مطالعه نخواهد داشت. ■

۶. توزیع بودجه تحقیقات بر حسب امور نیز حکایت از عدم یک سیاست معین در برنامه‌ریزی تحقیقات در امور فوق دارد. به نظر می‌رسد که هیچ تناسب منطقی بین بودجه تحقیقاتی تخصیص داده شده به امور اقتصادی (۶۶/۴۶ درصد) و امور عمومی و دفاعی (به ترتیب ۱/۵۱ و ۲/۸۴ درصد) وجود ندارد (جدول ۵).

۷. نسبت اعتبارات تحقیقاتی بر حسب برنامه تحقیقات نیز حاکی از عدم انسجام و نگرش منطقی در توزیع اعتبارات است. ارقام حاضر بیان‌کننده این مطلب هستند که مثلاً به علت محوریت کشاورزی ۳۷/۸ درصد بودجه تحقیقات به این برنامه تخصیص یافته است، در مقابل به برنامه بخش دانشگاهی صرفاً ۱۹/۷ درصد از بودجه اختصاص می‌یابد. این در حالی است که تبصره‌های بودجه در سالهای گذشته نتوانسته‌اند نسبت به هزینه شدن بودجه، سیاست مشخصی را اعمال کنند و اقداماتی از قبیل بند «د» تبصره ۱۷ و یا قانون معروف به دو در هزار نتوانسته‌اند بودجه‌های تحقیقاتی را به مراجع قادر به انجام تحقیقات سوق دهند.

۸. نگاهی به بودجه تحقیقاتی نهادها و وزارتخانه‌ها در مقایسه با کل بودجه آنها، حاکی از این واقعیت نگران‌کننده است که هیچ گونه تناسب و تعادل منطقی در نسبت بودجه‌های تحقیقاتی دستگاهها به کل بودجه آنها وجود ندارد. برای نمونه نسبت بودجه تحقیقاتی وزارت کشاورزی به کل بودجه آن وزارتخانه حدود ۱۷/۴۲ درصد است، این در حالی است که همین نسبت در مورد وزارت کشور ۰/۴ درصد، وزارت امور خارجه ۰/۲۴ درصد و در مورد وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ۱/۰۳ درصد است (جدول ۱۰).

۹. نسبت اعتبارات تحقیقاتی به کل بودجه وزارت فرهنگ و آموزش عالی حدود ۹/۵۱ درصد است که با حذف مراکز تحقیقاتی و بودجه ستادی این وزارت این رقم به ۳/۱ درصد می‌رسد. این بدان معنی است که بودجه تحقیقاتی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی به کل بودجه آنها حدود ۳/۱ درصد است. با توجه به گسترش تحصیلات تکمیلی، تخصیص فقط ۳/۱ درصد بودجه دانشگاهها به امر تحقیقات ناکافی به نظر می‌رسد.

۱۰. در نهایت سهم بودجه تحقیقات نسبت به کل بودجه دانشگاهها از قبیل دانشگاه تهران (۵/۷۹ درصد)، شهید بهشتی